

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยประกอบด้วยกลุ่มชนหลายเชื้อชาติ หลายภาษา หลายวัฒนธรรมเข้ามาอยู่รวมกัน ชาวไทยเชื้อสายจีนนับว่ามีจำนวนมากที่สุดในประเทศ ซึ่งได้เข้ามาอยู่อาศัยร่วมกันอย่างกลมกลืนกับชาวไทยพื้นถิ่น “พื้นที่ภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทยโดยเฉพาะในจังหวัดสุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และนครปฐม เป็นกลุ่มจังหวัดที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ผสมผสานร่วมกันอยู่มากกับคนไทยในพื้นที่ดั้งเดิมอย่างกลมกลืนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มไทดำ ไทพวน ไทมอญ ไทยเขมร ไทยยวน ไทยกระเหรี่ยง ไทยกระหว่าง” (อรศิริ ปาณินท์ และคณะ, 2547) ซึ่งชนชาติกลุ่มไทดำ เป็นชาติพันธุ์ที่เก่าแก่ที่สุดที่ยังมีความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรมมากที่สุด ดังนั้นชนเผ่าไทดำ จึงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความน่าสนใจในการศึกษา โดยเฉพาะลักษณะของเรือนไทดำที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวอันเกิดจากลักษณะวิถีชีวิตและความเชื่อ ซึ่งแม้ในปัจจุบันชาวไทดำได้อพยพมาจากแคว้นสิบสองจุไทยมาเป็นเวลามากกว่า 160 ปี แล้วก็ตาม แต่วิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่สั่งสมมาแต่อดีตยังคงสะท้อนอยู่ในเรือนไทดำ

เอกลักษณ์ของเรือนไทดำในอดีตที่เกิดจากการได้รับอิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ อันได้แก่ ความเชื่อ วัฒนธรรม วิถีชีวิต เทคโนโลยีการก่อสร้าง วัสดุ และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันปัจจัยดังกล่าวได้เปลี่ยนไปทำให้ในปัจจุบันลักษณะเรือนไทดำได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย การเกิดขึ้นของถนนสายหลักและสายรองขึ้นในหมู่บ้าน รวมถึงการเกิดขึ้นของวัสดุใหม่ ๆ ดังจะเห็นได้จากชาวไทดำไม่นิยมใช้หม้อดินเผาแล้ว เมื่อวัสดุหม้อดินเผาที่ผลิตขึ้นใหม่ที่ผลิตในระบบอุตสาหกรรมมีทั้งความคงทน และภาพลักษณ์ที่ทันสมัย แต่วัสดุใหม่ ๆ ก็มีอายุหม้อดินเผาที่คงทนเท่าได้ ลักษณะบางประการในเรือนไทดำ จึงมีการเปลี่ยนแปลงไปแต่ความเชื่อก็ยังคงส่งผลกระทบต่อผังพื้นเรือน ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิต ลักษณะการใช้สอยแบบชาวไทดำ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าสถาปัตยกรรมไทดำนั้นมีความเป็นสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่าในการศึกษาลักษณะการเกิดขึ้นของสถาปัตยกรรม การปรับเปลี่ยนรูปแบบรวมถึงพัฒนาการความต่อเนื่องทางสถาปัตยกรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

สมัยก่อนเราจะพบเห็นผู้คนที่สามารถสร้างที่อยู่อาศัยด้วยวัสดุ และแรงงานที่หาได้จากในท้องถิ่นแบบเชื้ออาทรผนวกกับภูมิปัญญาที่สั่งสมมาในแต่ละพื้นที่ แต่ปัจจุบันกลับกลายเป็นทุกอย่างต้องแลกมาด้วยเงินเป็นหลัก ทำให้ผู้คนทั่วไปไม่อาจมีบ้านได้หากไม่มีความพร้อมด้านการเงิน เนื่องจากด้วยสภาพของค่านิยมในสังคมปัจจุบัน เรือนพื้นถิ่นที่ชาวบ้านเคยปลูกเป็นเรือนที่อยู่อาศัย ไม่ว่าจะเป็นเรือนเครื่องผูก เรือนฝากระดาน ต่างก็ถูกมองว่าล้าสมัย ไม่มีคุณค่าเรือนเหล่านั้นนับวันจะถูกเหยียดให้ตกต่ำในความรู้สึกของคนในสังคม ไม่อาจนับเป็นบ้าน หรือเรือนหอ เพื่อเริ่มต้นครอบครัวได้อีกต่อไป

สิ่งต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้นทำให้เกิดบ้านจัดสรรในระบบเงินกู้ขึ้นเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นทางเลือกใหม่ของผู้ที่ต้องการมีบ้านเป็นของตนเอง ทำให้สถาปนิกจำนวนมากออกมาจากระบบการศึกษาหันมาออกแบบโครงการต่าง ๆ ที่แต่ละคนคิดว่าน่าจะขายได้ดี สถาปัตยกรรมทุกรูปแบบทุกรูปแบบล้วนถูกดึงมาใช้เป็นแนวคิดในการออกแบบทั้งสิ้น มีเพียงบางคน หรือบางโครงการที่ได้ให้ความสนใจในเอกลักษณ์ไทย แต่ก็ยังคงใช้ความเข้าใจหรือภาพลักษณ์แบบผิวเผินมาใช้ และแทบไม่มีใครให้ความสนใจเรื่องอัตลักษณ์ของชุมชนที่แตกต่างกันไปในแต่ละถิ่น ซึ่งยังผลให้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนับวันจะหาได้ยากเต็มที การศึกษาถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น และการให้ความสำคัญกับกระบวนการเก็บข้อมูลจริงในภาคสนามเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นซึ่งนับเป็นวิถีทางหนึ่งในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอย่างยั่งยืนได้

ดังนั้นการศึกษาคูณลักษณะทางสถาปัตยกรรมในเรือนพื้นถิ่นไทดำ จากการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทดำ รวมถึงคติ ความเชื่อ และประเพณี ทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ใช้อาคารรวมทั้งผู้รู้ในท้องถิ่น อันจะนำมาสู่การกำหนดคุณลักษณะสถาปัตยกรรมไทดำ และจะเป็นสิ่งที่สถาปนิกรุ่นใหม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่อยู่บนพื้นฐานของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาลักษณะทางกายภาพของเรือนไทดำแบบดั้งเดิมสิบสองจุไท ปัจจัยความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมที่มีอิทธิพลต่อเรือนไทดำแบบดั้งเดิมเพื่อเป็นฐานความรู้ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทดำ

2. ศึกษาลักษณะทางกายภาพของเรือนพื้นถิ่นไทดำปัจจุบัน ปัจจัยความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังหลงเหลือ

3. เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของลักษณะทางกายภาพของเรือนไทดำทั้ง 2 ยุคสมัย คือ เรือนไทดำแบบดั้งเดิมสิบสองจุไท กับเรือนพื้นถิ่นไทดำในปัจจุบัน และปัจจัยความเชื่อ และภูมิปัญญา ในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะกายภาพเรือนไทดำ

4. เสนอคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทดำที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต สภาพแวดล้อม เทคโนโลยีการก่อสร้างและวัสดุ อันมีพื้นฐานความเข้าใจ ในภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ และประเพณีที่ยังคงยึดถือปฏิบัติ

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษาลักษณะไทดำดั้งเดิมจากเรือนไทแบบดั้งเดิมสิบสองจุไท โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมไทดำที่มีผู้ทำการศึกษาไว้แล้ว

2. ศึกษาอาคารตัวอย่างซึ่งเลือกเฉพาะเรือนไทดำพักอาศัยที่มีคนอาศัยอยู่ในปัจจุบันที่ยังคงความเป็นไทดำ โดยคัดเลือกตามกฎเกณฑ์ดังนี้

2.1 เรือนไทดำที่เลือกศึกษาเป็นเรือนไทดำที่ได้รับอิทธิพลจากท้องถิ่นในตำบลหนองปรือ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจากเรือนไทดำแบบดั้งเดิม

2.2 เรือนไทดำที่เลือกศึกษาต้องเป็นเรือนที่มีอายุมากกว่า 40 ปี

1.4 วิธีการศึกษา

1. ทำการศึกษาค้นหาข้อมูล แนวคิด บทความงานวิจัย และทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับสถาปัตยกรรมไทดำดั้งเดิมเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษา

2. เก็บข้อมูลจากพื้นที่ที่ศึกษา และกรณีศึกษา แบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ

2.1 การสำรวจภาคสนาม: โดยเก็บข้อมูลทางกายภาพของเรือนไทดำชนิดที่ได้รับอิทธิพลจากท้องถิ่นในเรื่อง ลักษณะของเรือน การขยายเรือน การวางทิศทางอาคาร ผังพื้นที่ใช้สอยภายใน โครงสร้าง และการเลือกใช้วัสดุ โดยการใช้ภาพถ่ายและแผนผังเพื่อความสะดวกในการนำมาวิเคราะห์

2.2 การสัมภาษณ์: โดยการสัมภาษณ์เจ้าของเรือนไทดำที่เลือกเป็นกรณีศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิต ลักษณะการใช้งานภายในเรือน ความเชื่อ และประเพณีอันเกี่ยวเนื่องกับตัวเรือนที่ยังยึดถือปฏิบัติอยู่ และผู้รู้ในพื้นที่ศึกษา

3. นำข้อมูลที่ได้มาทำการจัดลำดับข้อมูล โดยจัดทำเป็นภาพลายเส้นเพื่อความชัดเจนในการวิเคราะห์ข้อมูล

4. จัดทำตารางเพื่อเปรียบเทียบความเหมือน ความต่างในคุณลักษณะทางกายภาพของเรือนไทดำ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องอันส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง

5. สรุปผลการวิจัย และนำเสนอคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทดำ

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงลักษณะกายภาพของเรือนไทดำดั้งเดิมสืบสองจุไทซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการศึกษา เกี่ยวกับการกำหนดคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทดำ

2. สามารถกำหนดคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทดำ ซึ่งสถาปนิกรุ่นใหม่ อาจสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่อยู่บนพื้นฐานของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

1.6 นิยามศัพท์

1. สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทดำ หมายถึง สถาปัตยกรรมประเภทบ้านพักอาศัยของชาวไทดำที่มีการสืบสานคุณค่า ลักษณะภูมิปัญญา ของชาวไทดำในอดีต ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนจากรูปแบบเดิม เพื่อให้เหมาะกับการใช้สอยใหม่โดยอาศัยวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีการก่อสร้างสมัยใหม่

2. ลักษณะสถาปัตยกรรมไทดำ หมายถึง รูปแบบดั้งเดิมที่เกิดจากการสั่งสมภูมิปัญญา ความเชื่อ วิถีชีวิต ที่แสดงออกอย่างเด่นชัดในเรือนไทดำ ซึ่งสามารถนำมาเป็นแบบอย่างในการพัฒนาเป็นคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทดำ

3. ชาวไทดำ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่ง ที่ได้เคยอาศัยอยู่ทางตอนเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เวียดนาม และจีนตอนใต้ ถูกกวาดต้อนเข้ามาอยู่ในประเทศไทยด้วยเหตุผลทางสงครามในช่วงสมัยกรุงธนบุรี จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า-

เจ้าอยู่หัวมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันหลายชื่อ ดังเช่น ลาวโซ่ง ลาวทรงดำ ลาวซ่งดำ ไทดำ ไททรงดำ ไทโย่ง ไทดำ ผู้ไทดำ ผู้ไทยทรงดำ จังหวัดที่เข้ามาอยู่แห่งแรกคือจังหวัดเพชรบุรี ต่อมาโยกย้ายไปตามจังหวัดต่าง ๆ เช่น ราชบุรี นครปฐม กาญจนบุรี สุพรรณบุรี สระบุรี ลพบุรี สุโขทัย พิษณุโลก พิจิตร ชุมพร และสุราษฎร์ธานี

4. เรือนไทดำ หมายถึงบ้านที่มีลักษณะโค้งลาดลงมาของหลังคาล้ายกระดองเต่า เหมือนกับว่าไม่มีฝาเรือน ตัวเรือนประกอบด้วย 3 ส่วน ส่วนหน้าจะเรียกว่า “ก้าน” ใช้รับแขก ส่วนกลางจะเป็นที่นอน และที่หุงหาอาหาร ส่วนหลังเป็นนอกชาน จะใช้เป็นที่พักชั่วคราว กลางเรือนจะเป็นที่อยู่ของผีเรือน เรียกว่า “กะล้อน่อง”